

**DAV PUBLIC SCHOOLS, MP ZONE
SESSION 2023-24**

Practice Paper Half Yearly Examination

Class:-10

Time Allowed: 3hrs

Subject:-Sanskritam

MM: 80

GENERAL INSTRUCTIONS:

1. प्रश्नानाम् उत्तराणि खण्डानुसारं क्रमेणैव लेखनीयानि ।
2. खण्डनाम् प्रश्नसंख्या च अवश्यं लेखनीया ।
3. उत्तराणि संस्कृतेन एव लेखनीयानि ।
4. प्रश्नपत्रे चत्वारः खण्डाः सन्ति ।
5. सर्वे प्रश्नाः अनिवार्याः ।

खण्डः – ‘क’ (अपठिताऽवबोधनम्) 10 अंकाः

I. अधोलिखितं अनुच्छेदं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानां निर्देशानुसारं उत्तराणि लिखत – 10

श्रीमद्भगवद्गीतां ‘गीतोपनिषद्’ अपि कथ्यते । अखिलवैदिकवाङ्मयस्य सर्वप्रधानोपनिषदोऽस्त्येषा श्रीमद्भगवद्गीता । गीतायाम् विश्वे विविधरूपाः अनेके भाष्याः उपलब्धाः सन्ति । श्रीमद्भगवद्गीतायाः वक्तास्ति भगवान् श्रीकृष्णः । ब्रह्मसंहिता पुराणानि च विशेषतः श्रीमद्भागवतः तस्य परात्परतां एकस्वरेण स्वीकुर्वन्ति—

कृष्णस्तु भगवान् स्वयम् ।

अतः श्रीमद्भगवद्गीतां तदनुसारमेव गृहीतव्यम् यथा गीता भगवता कथिता अस्ति । श्रीमन्महाभारतस्य सर्वस्वभूता भगवतः श्रीकृष्णस्य श्रीमुखवाणीस्वरूपा श्रीमद्भगवद्गीता संस्कृतसाहित्यस्येकं भास्वरं रत्नम् । —

“गीता सुगीता कर्तव्या किमन्यैः शास्त्रविस्तरैः । या स्वयं पद्मनाभस्य मुखपद्माद्विनिःस्रुता ॥”

महर्षिव्यासेनोक्तम् – एकं शास्त्रं देवकीपुत्रगीतमेको देवो देवकीपुत्र एव ।

एको मन्त्रस्तस्य नामानि यानि कर्माप्येकं तस्य देवस्य सेवा ॥

वादरायणेन तु प्रोक्तम्—धर्मार्थकाममोक्षेषु चतुर्विधपुरुषार्थेषु परमपुरुषार्थस्य मोक्षस्याधिगमस्य साक्षात्साधनभूता उपनिषदेव गावः, भगवान् श्रीकृष्णः एव दोष्धा, अर्जुनजैव वत्सः, सुधियः भोक्तारः दुर्घामृतंचेयं श्रीमद्भगवद्गीता । “सर्वोपनिषदो गावो दोष्धा गोपालनन्दनः । पार्थो वत्सः सुधीर्भोक्ता दुर्घां गीतामृतं महत् ॥”

I. एकपदेन उत्तरत— 1 / 2x4=2

- (i) गीतोपनिषद् इति कां कथ्यते ?
- (ii) श्रीमद्भगवद्गीतायाः वक्ता कः अस्ति ?
- (iii) संस्कृतसाहित्यस्येकं भास्वरं रत्नम् किम् ?
- (iv) गीतायाम् विश्वे विविधरूपाः अनेके के उपलब्धाः सन्ति ?

II. पूर्णवाक्येन उत्तरत— 4

- (i) तस्य परात्परतां एकस्वरेण के स्वीकुर्वन्ति ?
- (ii) वादरायणेन किम् प्रोक्तम् ?

III. निर्देशानुसारं प्रदत्तविकल्पेभ्यः उचितम् उत्तरं चित्वा लिखत – 3

- (i) “सर्वप्रधानो”पदं कस्य विशेषणपदम् ?
(अ) पुराणानि (ब) ब्रह्मसंहिता (स) श्रीकृष्णस्य (द) उपनिषदः
- (ii) “अनुपलब्धः” इत्यस्य किं विलोमपदं अनुच्छेदे प्रयुक्तम् ?
(अ) विविधरूपाः (ब) विश्वे (स) उपलब्धाः (द) अनेके .
- (iii) “स्वीकुर्वन्ति” इति क्रियापदस्य किं कर्तृपदं अनुच्छेदे प्रयुक्तम् ?
(अ) ब्रह्मसंहिता (ब) पुराणानि (स) श्रीमद्भागवतः (द) परात्परतां

IV. अस्य गद्यांशस्य समुचितं शीर्षकं किम् ? 1

2. पित्रे लिखिते परीक्षापरिणामसूचक पत्रस्य रिक्तस्थानानि उचितपदैः पूरयत्— 2x10=5 5

परीक्षाभवनम्
तिथिः

(१)..... पितृचरणः

सादरं (२).....

अत्र (३)..... तत्रास्तु । भवान् एतत् ज्ञात्वा (४)..... भविष्यति यत्
अहं परीक्षायाम् न केवलं प्रथमश्रेण्यां (५)..... अभवम् (६)..... प्रथमस्थानं
लब्धवान् । मत्कृते विशिष्टा छात्रवृत्तिः (७)..... । समाचारपत्रेषु मम (८).....
अपि प्रकाशितम्, इदं सर्वं भवतोः मातापित्रोः च (९)..... एव संजातम् । पूज्यमातृचरणयोः मम
(१०).....

भवदीयः पुत्रः

क्ष त्र ज्ञ

मंजूषा—

कुशलम्, उत्तीर्णः, आनन्दितः, पूज्याः, प्रणामम्, प्रदास्यते, आशीषेण, प्रणामाः, चित्रम्, अपितु

3. मंजूषायां प्रदत्त—शब्दानां सहायतया चित्रं दृष्ट्वा पंच वाक्यानि संस्कृतेन लिखत । 5

मंजूषा

पर्यावरणं, गमय, पुष्पाणि, प्रणमतः, जलं, कुटीरः, सूर्योदयः, विकसन्ति, ज्योतिः, गुरुः, वृक्षौ, पक्षीमित्रं
अथवा

स्वविद्यालये भवता / भवत्या प्रथमवारं संस्कृतनाटकस्य आयोजनं कृतम् । स्वमनोदशां वर्णयन् पंच
वाक्यानि संस्कृतेन मंजूषापदसहायतया लिखत ।

मंजूषा —

वित्तं, व्याकुलं, अभिनयं, अतीव, साधु, जागृतः, करतलध्वनिं, प्रसन्नाः, आदेशेन

4. अधोलिखितं संवादं मंजूषायां प्रदत्तवाक्यानां सहायतया रिक्तस्थानानि पूरयित्वा पुनः लिखत ।

सर्वे —अहा ...हा ...उत्तमम्... अति उत्तमम्...

विद्योत्तमा — (स्वगतं) अत्र तु द्वौ एव विद्वांसौ (1).....। चिन्तानास्ति ... इदानीं ...किं... करवाणि.

तत् यथा—तथा पृच्छामि, किन्तु उत्तरं तु अहमपि न जानामि ...अस्तु ...तथापि....

(प्रकट) वदतु मिथ्याकान्त महोदय! महाराजस्य दिलीपस्य पुत्रः (2)..... आसीत् ?

मिथ्याकान्तः — (विस्मृत्यु पुनःस्मृत्वा)रघुः ।

विद्योत्तमा — घसीटानन्द पौराणिकवर्यः इदानीं भवान्.... रघोः पुत्रस्य किं (3) आसीत् ?

घसीटानन्दः — (स्वगतं) एषा स्त्री तु कुशाग्रमत्याः (4)(प्रकट) ... अजः ।

विद्योत्तमा — (प्रश्नं एकमेकं प्रति)... अजस्य (5) कः आसीत् ?

मिथ्याकान्तः — (विस्मृत्यु पुनःस्मृत्वा) दशरथः ।

विद्योत्तमा — दशरथस्य पुत्रः कः (6) ?

विद्योत्तमा+मिथ्याकान्तः— वदतु... वदतु....(7)..... वदतु....

घसीटानन्दः — (विस्मृत्यु) अहं तु (नतसिरः) न (8) |

विद्योत्तमा — भवान् वदतु दशरथस्य पुत्रः कः आसीत् ?

मिथ्याकान्तः — (विस्मृत्यु) ...अ...अ.... दशरथस्य पुत्रः आसीत् |

विद्योत्तमा — वदतु.... वदतु....शीघ्रं वदतु....

मिथ्याकान्तः — (विस्मृत्यु पुनःस्मृत्वा) एकादशरथः ।

विद्योत्तमा — (छद्म प्रश्नं) (9) पुत्रः कः आसीत् ?

मिथ्याकान्तः — (छद्मोत्तरं) एकादशरथस्य पुत्रः द्वादशरथः आसीत्? पृच्छतु....पृच्छतु....सर्वज्ञोऽहम्
एतेषां पुत्रपौत्राः (10)..... पृच्छतु...अरे! त्रयोदशरथः चतुर्दशरथः पंचदशरथः..हहह

एकादशरथस्य, प्रतीयते, अपि, स्तः, पुत्रः, शीघ्रं, कः, नाम, आसीत्, जानामि

अथवा

अधोलिखितां कथां मंजूषायां प्रदत्तशब्दानां सहायतया पूरयित्वा पुनः लिखत ।

1 / 2x10=5

अथवा

अधोलिखित कथायाः रिक्तस्थानानि कोष्ठकात् उचितपदानि चित्वा पूरयन्तु — 5

आसीत् कश्मिंश्चन्नगरे एकः बालकः । येन—केन प्रकारेण सः स्वशिक्षां (1)..... विदेशं गतवान् । तत्र

गत्वा चिकित्सावैज्ञानिकैः सह मिलित्वा सः एकाम् (2)..... (टेबलेट) निर्मितवान् । तदनन्तरं स्वगृहं प्रति

एकं पत्रं तेन सह औषधिगुलिकाः अपि सः प्रेपितवान् । पत्रे तेन लिखितम्—मातृपितृ चरणकमलेभ्यो नमः,

माता! एतासां गुलिकानां वैशिष्ट्यमस्ति यत् एकामपि गुलिकां (3)..... कोऽपि स्वनवयोवनं सरलतया

पुनः प्राप्तुं शक्नोति । तस्य (4)..... हर्षिता भूत्वा तथा कृतवती । पंचवर्षानन्तरं यदा सः बालकः (5).....

भूत्वा स्वगृहमागच्छन्नासीत् तदा तम् आनेतुं तस्य माता (6)..... गतवती । तत्र सा स्वपुत्रमवलोक्य प्रगाढ

स्नेहेन”(7)..... पुत्र!” इति कथयित्वा पुत्रस्य बारं बारं स्नेहालिंगम् अकरोत् । एतत् (8)..... परिवर्तितकायां

तां परिज्ञातुम् असमर्थः पुत्रः अपृच्छत्— अयि युवति! किमिदम् ? एतादृषा सुन्दरी का भवती ? भवती एतादृषं

किमर्थं व्यवहरति ? माता उक्तवती । वत्स! तव गुलिकायाः (9)..... एतत् अहं तव माता अस्मि ।

युवकः पुनः अपृच्छत्— यदि भवती मम माता अस्ति, तर्हि एषः कः अस्ति यः भवत्यां अंके अस्ति ?

माता उत्तरं दत्तवती — पुत्र! एषः तव पिताश्री अस्ति, एषः प्रतिदिनं (10)..... खादितवान् । ह.ह.ह...

वृद्धामाता, युवको, रेलस्थानकं, समाध्य, गुलिकाद्वयं, आगच्छतु, औषधिगुलिकां, दृष्ट्वा, खादन, प्रभावमस्ति

खण्डः 'ग' (अनुप्रयुक्त - व्याकरणम्) 25 अंकाः

5. अधोलिखितेषु वाक्येषु रेखांकित पदानां संधिं विच्छेदं वा कुरुत् – 4
- (i) अन्ततोगत्वा कर्णः अवदत् – तर्हि मत् + शिरं ददामि ।
 - (ii) सर्वोत्कृष्टं दिनं भवति – अद्य + एव ।
 - (iii) मुनिर्गतः आश्रमे ।
 - (iv) अभ्योदयः ।
6. अधोलिखितेषु वाक्येषु रेखांकित पदानां समासं विग्रहं वा प्रदत्त-विकल्पेभ्यः चित्वा लिखत् – 4
- (1) पुरा शुकाः अपि शास्त्रपारंगताः आसन् ।
 - (2) अहं भारतमातृभक्तः अस्मि ।
 - (3) भज सीतारामौ ।
 - (4) परहिते निरतः सदैव जलदः ।
 - (अ) जल दः
 - (ब) जल ददाति
 - (स) जलं ददाति इति
 - (द) जलस्य दानम्
7. अधोलिखितवाक्येषु रेखांकितपदानां प्रकृति-प्रत्ययौ संयोज्य विभज्य वा प्रदत्त-विकल्पेभ्यः चित्वा लिखत् – 4
- 1. सर्वदा हितवचनं वक्तव्यम् ।
 - 2. मांसाहारं न करोति ज्ञानी ।
 - 3. सः यथेच्छम् फलानि खादति ।
 - (अ) इच्छया अनतिकम्य
 - (स) इच्छायाः अनतिकम्य
 - (ब) इच्छाया अनतिकम्य
 - (द) इच्छाभिः अनतिकम्य
 - 4. को भेदः पिक – काकयोः ।
 - (अ) पिकाः च काकः च
 - (स) पिकौ च काकः च
 - (ब) काकाः च पिकाः च
 - (द) काकः च पिकः च
8. अधोलिखितेषु वाक्येषु रिक्तस्थानानि वाच्यपदानां प्रदत्त-विकल्पेभ्यः चयनं कृत्वा पूरयत् – 3
- अमृतः – किं पिबसि ?
प्रणवः – दुग्धं पीयते ।
भीष्मः – किं त्वं प्रातः प्रातराशं गृहणासि ?
प्रणवः – आम् प्रातः प्रातराशं गृहयते ।
त्रिपुण्डः – किं चायपानं ?
प्रणवः – मया चायपानं न ।
मंजूषा – प्रणम्यते मया, पठ्यते, क्रियते, दृश्यते, त्वया
9. प्रदत्तविकल्पेभ्यः उचितं अव्ययपदं चित्वा वाक्येषु पूरयत् 4
- (1) मा वदत् ।
 - (2) कवितां पठ ।
 - (3) कालिदासः नाम महाकविः आसीत् ।
 - (4) विद्यां विना नरः पशुतुल्यः भवति ।
10. अधोलिखितवाक्येषु प्रदत्तास्ति संजनायाः दिनचर्या । तत्र अंकेषु दत्तं समयं संस्कृतशब्दैः लिखत् 3
- 1. ततः 7.45 वादने विद्यालयं गच्छामि ।
 - 2. अपराहणे 2.30 वादने गृहम् आगच्छामि ।
 - 3. रात्रौ 9.45 वादने स्वपिमि ।

- ## 11. वाक्यसंशोधनं करुत्

3

- (i) अहम् गच्छते
(ii) नमः गुरु
(iii) अलं कोलाहलं

ਖਣਡ – “ਘ” (ਪਠਿਤ-ਅਵਬੋਧਨਮ) 30 ਅੰਕਾ:

- अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्त प्रश्नानां उत्तराणि लिखत् –

$$1 \times 2 = 2$$

- अधोलिखितं पद्यांशं पठित्वा प्रदत्त प्रश्नानां उत्तराणि लिखत –**

5

अपर्वः कोषपि कोशोत्यं विद्यते तव भारति!

व्ययतो वद्धिमायाति ध्ययमायाति संचयात् ॥

पञ्चनाः —

एकपदेन उत्तरत = 1 / $2 \times 2 = 1$

- (i) विद्यायाः कोशः कीदृशः ?
(ii) ल्ययते का वटिमायाति ?

॥ पर्णवाक्येन उत्तरत -

2

संचयात् किं धरमायाति ?

III. यथानिर्देशं उत्तरत -

$$1 \times 2 = 2$$

14. अधोलिखितं गदांशं पठित्वा प्रदत्त प्रश्नानां उत्तराणि लिखत् –

5

संगीता – अमूल्यः एषः पुस्तकानां संग्रहः ।
 रवि: – सगीते! अयम् अस्माकं विद्यालयस्य पुस्तकालयः ।
 संगीता – अहो! अत्र तु ग्रन्थचक्रिका अपि अस्ति ।
 रवि: – आम् । अस्यां ग्रन्थचक्रिकायाम् अनेके संस्कृतग्रन्थाः स्थापिताः ।
 संगीता – (पठित्वा) वेदाः, रामायणं, महाभारतम् । कथमत्र गीता तु न दृष्टते ।
 रवि: – अयि! गीता तु महाभारतस्य एव अंशः ।
 संगीता – आम् । स्मरामि ।

प्रश्नाः –

I. एकपदेन उत्तरत् – 1 / 2x2=1

- (i) गीता कस्य अंशः ?
- (ii) अमूल्यः केषां संग्रहः ?

II. पूर्णवाक्येन उत्तरत् –

2

ग्रन्थचक्रिकायाम् के के संस्कृतग्रन्थाः स्थापिताः ?

III. यथानिर्देशं विकल्पेभ्यः चित्वा उत्तरत् –

1x2=2

- (i) 'दृश्यते' इतिक्रियापदस्य कर्तृपदं किम् ?
 (अ) वेदाः, (ब) रामायणं, (स) महाभारतम् (द) गीता
- (ii) 'न' इत्यस्य किं विलोमपदं अनुच्छेदे प्रयुक्तम् ?
 (अ) आम् (ब) अहो (स) अयि (द) एव

15. अधोलिखितवाक्येषु रेखांकितपदानां स्थाने विकल्पेभ्यः उचितं प्रश्नवाचकपदं प्रयुज्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत् –

5

- (i) शिष्यः आचार्यात् पादम् आदत्ते ।
- (ii) विद्यया समं चक्षुः नास्ति ।
- (iii) दग्धाः मे घोटकाः ।
- (iv) कामात् क्रोधः अभिजायते ।
- (v) गीता तु महाभारतस्य एव अंशः ।

16. निम्नलिखितश्लोकस्य अन्वयं पूरयत । 2

(क) नास्ति विद्यासमं चक्षुः, नास्ति सत्यसमं तपः ।
नास्ति रागसमं दुःखं, नास्ति त्यागसमं सुखम् ॥

अन्वयः –

विद्यासमं (1)..... न अस्ति , सत्यसमं (2)..... न अस्ति , रागसमं दुःखं
न (3)..... , त्यागसमं (4)..... न अस्ति

17. रेखांकितपदानां प्रसंगानुसारं उचितम् अर्थं चिनुत् – 4

1. विद्या समं चक्षुः नास्ति ।
2. दग्धाः मे घोटकाः ।
3. राजपुत्राः प्रासादे वानरैः क्रीडन्ति स्म ।
4. कार्पण्यनिष्ठित मतेः कः स्यात् पापतरस्ततः ।
(अ) बुद्ध्या (ब) बुद्ध्यात् (स) षुद्ध्या (द) बुद्ध्या

18. मंजूषातः प्रदत्तपदेभ्यः समुचितपदं चित्वा अधोलिखितां कथां पूरयत् – लेखनीया – 4

युधिष्ठिरः – आष्वर्तः अस्मि । मन्ये सः न करिष्यति ।

श्रीकृष्णः – तर्हि न जानासि तस्य मनोवृत्तिम् । पितुः उपदेषेन असंतुष्टः स एकदा
द्वारकापुरीम् । ब्रह्मास्त्रं दत्वा सः सुर्दर्शनचक्रं अवांछत् ।

युधिष्ठिरः – (साव्यर्यैः) कथं चक्रं इति ?

श्रीकृष्णः – आम् । मया कथितम् । नाहं त्वत्तः ब्रह्मास्त्रं इच्छामि । यदि त्वं मम
गदां, षक्तिं, धनुः चक्रं वा इच्छसि, ददामि ।

आगच्छत्, तुभ्यं, सम्प्रति, ब्रह्मास्त्रप्रयोगं